

Istanbulska konvencija

Istanbulska konvencija je kolokvijalni naziv za Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Predstavlja prvi i jedini regionalni evropski pravno obavezujući instrument u oblasti nasilja nad ženama. Među zemljama koje su se obavezale na njeno sprovođenje nalazi se i Srbija. Ono što nedostaje, međutim, jeste volja donosilaca odluka da ona bude sprovedena. Veći se napor ulaže u to kako da se promenimo, a da ostanemo isti

ŠTA JE ISTANBULSKA KONVENCIJA

Rodno mesto borbe protiv nasilja nad ženama

Istanbulska konvencija predstavlja prvi i jedini regionalni evropski pravno obavezujući instrument u oblasti nasilja nad ženama

Istanbulska konvencija je kolokvijalni naziv za Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Potpisalo ju je 36 evropskih zemalja, među kojima i Srbija. Međutim, Istanbulska konvencija nije prvi pravno obavezujući instrument koji se odnosi na problematiku nasilja nad ženama. Treba, međutim, imati u vidu da su regionalne organizacije na drugim kontinentima – Americi i Africi (Organizacija američkih država – OAS, koju čine države Južne i Severne Amerike, kao i Afrička unija) – znatno ranije uspostavile regionalne multilateralne pravno obavezujuće instrumente u ovoj oblasti (Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence EG-TFV, 2008).

Interamerička konvencija o sprečavanju, kažnjavanju i eliminisanju nasilja nad ženama, poznatija kao Konvencija iz Belema u Parau (Convention of Belém do Pará) je prvi međunarodni (regionalni) pravno obavezujući instrument na svetu koji

reguliše problematiku nasilja nad ženama. Usvojena je na 24. sednici Generalne skupštine Organizacije američkih država (OAS), održanoj 1994. u Belemu (Belém), glavnom gradu države Para (Pará, jedna od federalnih država Brazila), a stupila je na snagu 1995. godine.

Odredba ove Konvencije koja se specifično odnosi na primenu standarda dužne prilježnosti glasi (član 7b): “7. Države ugovornice osuđuju sve oblike nasilja nad ženama i saglasne su da se angažuju, pomoću svih raspoloživih

instrumenata i bez odlaganja, u primeni javnih politika sprečavanja, kažnjavanja i iskorenjivanja takvog nasilja i da preduzmu sledeće (...):

b) da primene dužnu prilježnost u cilju sprečavanja, preduzimanja istra- ga i izricanja kazni za akte nasilja nad ženama.”

Drugi regionalni pravno obavezujući instrument u oblasti nasilja nad ženama jeste (uz Afričku povelju o pravima čoveka i naroda) Protokol o pravima žena u Africi (Protocol to the African Charter on Human and People’s Rights on the Rights of

Women in Africa) poznatiji kao Maputo protokol, koji je usvojen 2003. godine na skupštini Afričke unije u Maputu (u Mozambiku), a stupio je na snagu 2005. godine.

Istanbulska konvencija je, prema

DOKUMENT ZA ZAŠTITU ŽRTAVA: Savet Evrope

Foto: Wikimedia

tome, treći međunarodni (regionalni) instrument u ovoj oblasti u svetu, a prvi u Evropi. Konvencija je rezultat dvogodišnjeg rada tima država članica Saveta Evrope (Acar, 2011). Istanbulska konvencija je otvorena za potpisivanje: državama članicama Saveeta Evrope, državama koje nisu članice ali su učestvovala u njenoj izradi, kao i Evropskoj uniji (kao celini). Ostale države, koje nisu članice Saveta Evrope, mogu pristupiti Konvenciji.

ČEMU OVO SLUŽI

Da bi Istanbulska konvencija stupila na snagu, potrebno je da je ratifikuje 10 država (od tog ukupnog broja, osam država moraju biti članice Saveta Evrope). Prema zvaničnim izvorima Saveta Evrope (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No.: 210, Treaty Office, 2013), od dana otvaranja za potpisivanje (na konferenciji ministara članica Saveta Evrope, 11. maja 2011. godine u Istanbulu) do danas, Konvenciju je potpisalo 36 država. Otkako je u avgustu 2014. konvencija stupila na snagu, ratifikovalo ju je svega petnaestak članica Saveta Evrope: Albanija, Andora, Austrija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Češka, Italija, Portugal, Srbija,

Španija, Turska, Francuska, Malta i Švedska. U martu ove godine, Evropska komisija ratifikovala je konvenciju na nivou čitave Evropske unije, što bi se moglo smatrati velikim korakom. A bilo bi dobro kada bi zemlje koje su se obavezale na primenu konvencije unele malo više entuzijazma u proces.

Ipak, Istanbulska konvencija predstavlja prvi i jedini regionalni, evropski, pravno obavezujući instrument u oblasti nasilja nad ženama. Zahteva standard "dužne prilježnosti" / "potpune posvećenosti" (*due diligence*) u prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju akata nasilja. Reafirmiše rodno razumevanje fenomena nasilja nad ženama na kojem počivaju mnogi raniji međunarodni dokumenti, tj. definiše nasilje nad ženama kao oblik diskriminacije žena i kršenje njihovih ljudskih prava; ima jasnu rodnu dimenziju koja prožima odredbe i uspostavlja jasne strukturalne veze između nasilja nad ženama i rodni nejednakosti. Integriše i reafirmiše odluke Evropskog suda za ljudska prava i Komiteta CEDAW. Uspostavlja jasne standarde u oblastima zakonodavstva, prevencije, obuhvatnih mera pravne i institucionalne zaštite i podrške žrtvama (uključujući uspostavljanje i održiv razvoj opštih i specijalizovanih usluga

žrtvama), zatim efikasnog procesuiranja i kažnjavanja počilaca, ali i programa tretmana za njih. Promoviše i integriše modele dobre prakse u zaštiti žrtava iz pojedinih evropskih zemalja (uključujući koordinisane akcije institucija i saradnju sa specijalizovanim ženskim NVO) i principe rada sa žrtvama globalnog/evropskog ženskog pokreta (npr., osnaživanje, dugoročna podrška). Postavlja smernice i standarde za kreiranje zakonodavno-strateškog okvira, kao i efikasnu implementaciju na nacionalnom nivou. Iziskuje znatne promene u zakonodavnom i strateškom okviru za prevenciju i suzbijanje nasilja nad ženama u mnogim zemljama članicama Saveta Evrope, uključujući i Srbiju. Priznaje i reafirmiše dostignuća nevladinog sektora, a ženske NVO preporučuje kao ključne aktere u pružanju specijalizovanih usluga i nezaobilazne partnere u prevenciji, koordinisanim akcijama zaštite i drugim glavnim oblastima borbe protiv nasilja nad ženama. Prepoznaje problem višestruko diskriminiranih žrtava, pre svega izbeglica, migranata/kinja, azilanata/-kinja. Uspostavlja nezavisan međunarodni mehanizam za nadgledanje i praćenje implementacije Konvencije na nacionalnom nivou (u državama članicama) – Komitet

GREVIO. Sadrži specifične odredbe koje promovisu međunarodnu saradnju.

Srbija je potpisala Konvenciju 4. aprila 2012. godine. Skupština Srbije je 31. oktobra 2013. godine usvojila Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2013. (Službeni glasnik Republike Srbije, Međunarodni ugovori 12-13).

Bio je to mali korak za Skupštinu Srbije, ali (potencijalno) veliki korak za žene žrtve nasilja u Srbiji. Predlog Zakona o potvrđivanju ove Konvencije podnet je Skupštini Srbije 5. juna 2013. (predlagač je bila Vlada Srbije).

REZERVISANI PRISTUP

Imajući na umu veliku važnost ratifikacije Konvencije, važno je ipak ukazati da Srbija spada u malu grupu država koje su prilikom potpisivanja Istanbulske konvencije uložile rezerve na pojedine njene članove. Osim naše zemlje, u tu grupu spadaju samo još Nemačka, Malta i Poljska (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No.: 210, Treaty Office, 2013). Stavljanje rezervi od strane Srbije privuklo je pažnju i Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena (Komiteta CEDAW). Prilikom prezentacije državnog izveštaja Srbije o primeni Konvencije CEDAW, na 55. sednici Komiteta CEDAW, održanoj u julu 2013. godine u Ženevi, članice Komiteta postavile su državnoj delegaciji više pitanja o planovima za ratifikaciju Istanbulske konvencije i razlozima za stavljanje rezervi. Rezerve su navedene u pomenutom Zakonu o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koji je usvojila Skupština Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije, Međunarodni ugovori 12-13). Naime, u tom Zakonu je definisano da će prilikom deponovanja instrumenata za ratifikaciju Srbija uložiti rezerve na neke odredbe Konvencije.

Konkretnije, član 3. Zakona o ratifikaciji glasi: “Prilikom deponovanja instrumenata za potvrđivanje Republika Srbija, u smislu člana 78. stav 2. al. 1. i 2. Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, stavlja rezervu sledeće sadržine:

Republika Srbija zadržava pravo da ne primenjuje odredbe člana 30. stav 2. i člana 44. stav 1. tačka e) i st. 3. i 4. Konvencije, dok ne izvrši usaglašavanje unutrašnjeg krivičnog zakonodavstva sa navedenim odredbama Konvencije.”

Da podsetimo, član 30. stav 2. Istanbulske konvencije odnosi se na naknadu žrtvama. Član 44. stav 1. tačka e) odnosi se na pitanje teritorijalne nadležnosti za primenu Konvencije u situaciji kada počinitelj ima stalno boravište na teritoriji zemlje potpisnice, dakle, naše zemlje, a član 44. stavovi 3, 16 i 4 – na nadležnost u slučajevima seksualnog nasilja, uključujući i silovanje (čl. 36. Konvencije), prinudnog braka (čl. 37), genitalnog sakaćenja žena (čl. 38) i prinudnog abortusa i prinudne sterilizacije (čl. 39).

Treba imati u vidu da, prema odredbama Konvencije (čl. 78), rezerve važe pet godina od dana stupanja Konvencije na snagu, a nakon toga se (prema članu 79. stav 1. Konvencije: Važnost i revizija rezervi) mogu produžiti za isti period, međutim, država koja je stavila rezervu je dužna da, pre nego što obnovi rezervu ili po zahtevu, obavesti Ekspertsku grupu nadležnu za nadgledanje implementacije Konvencije (Komitet GREVIO) o opravdanim razlozima za produženje rezervi (čl. 79., st. 3). Prema tome, treba takođe uzeti u obzir da je Srbija kao razlog za ulaganje rezervi, kao što je pomenuto, navela potrebu za usklađivanjem krivičnog zakonodavstva u navedenim oblastima (naknada žrtvama, teritorijalna jurisdikcija) sa odredbama Konvencije, pa možemo pretpostaviti da bi (u načelu) rok za takve zakonodavne promene

mogao biti pet godina od dana stupanja Konvencije na snagu.

Kada je reč o procedurama, gonjenje se preduzima samo u slučajevima koji uključuju teške povrede, krivični postupci traju dugo, nedostaje besplatna pravna, psiho-socijalna i medicinska pomoć za žrtve. Štaviše, Srbija već 16 godina nije u stanju da donese Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, ne samo za žrtve nasilja, nego generalno. Primećuje se nedostatak koordinacije u preduzimanju različitih procedura u jednom istom slučaju nasilja u porodici. Nasilje u porodici tretira se kao izolovani događaj, bez dovođenja u vezu sa prethodnim ponašanjem ili širim kontekstom nasilja, pa se postupci protiv nasilnika i protiv žrtve koja se branila od nasilja vode odvojeno. Mere zaštite od nasilja u porodici se retko izriču, ukupno gledano nisu efikasne i nema odgovarajućeg praćenja njihove primene. Žrtve nisu zaštićene kada prijave nasilje u porodici niti kasnije tokom krivičnog postupka. Iako se gonjenje za nasilje u porodici preduzima po službenoj dužnosti, javni tužilac traži da žrtva podrži ili da se pridruži krivičnom gonjenju. Javni tužioci se pretežno oslanjaju na iskaz žrtve kao izvor dokaza, zaneamarujući druge dokaze, pa se ljute na žrtvu kad menja iskaz, iako je to uobičajena posledica zlostavljanja. Tužioci i sudije uglavnom odbijaju da idu na obuke o prirodi porodičnog nasilja i nasilja nad ženama.

Većinu krivičnih sankcija za nasilje u porodici čine novčana kazna i uslovna osuda, pri čemu većina njih nije efikasna. Sudska praksa uglavnom zavisi od samih sudija budući da ne postoji mehanizam za ujednačavanje primene zakona. Predrasude i nedostatak znanja o nasilju u porodici su još uvek prilično rasprostranjeni među službenicima policije, tužiocima i sudijama. Sudijama i sudskim veštacima nedostaje znanje o sindromu pretučene žene.

PRIREDILA: JOVANA GLIGORIJEVIĆ, NA OSNOVU KNJIGE VESTI IZ BUDUĆNOSTI: ISTANBULSKA KONVENCIJA I ODGOVORNOST DRŽAVE ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA AUTORKE BILJANE BRANKOVIĆ, IZDAVAČ UNDP, BEOGRAD, 2013.

Potpisujem...

U 2015. godini, Autonomni ženski centar pokrenuo je niz akcija i inicijativa kojima je cilj primena Istanbulske konvencije u Srbiji

U februaru 2015. Autonomni ženski centar zahteva izmenu definicije porodice u Krivičnom zakoniku Republike Srbije i njeno usaglašavanje sa definicijom koja je u Porodičnom zakonu.

Autonomni ženski centar od 2011. godine insistira na ujednačavanju definicije porodice u celokupnom siste-

razvede, odnosno napusti zajedničko domaćinstvo (često zbog nasilja kojem je bila izložena). Karakteristika nasilja u porodici nije u tome da žrtva i izvršilac nasilja imaju zajedničko mesto prebivališta, nego porodična veza i specifičan lični odnos koji među njima postoji.

Zato mi tražimo da definicija porodice u Krivičnom zakoniku obuhvati i

što pre predloži Narodnoj skupštini usaglašavanje domaćeg krivičnog zakonodavstva sa Minimalnim pravima, uslugama i standardima za žrtve krivičnih dela i da osnuje Krizne centre za žrtve silovanja – specijalizovane, besplatne službe podrške za žrtve, u kojima su na jednom mestu objedinjeni medicinska, psihološka i pravna pomoć

Foto: potpisujem.org

RAZGLEDNICE: Sa reči u akciju

mu pravne zaštite, jer neusaglašenost Krivičnog i Porodičnog zakona doводи do diskriminacije svih onih lica koja po Porodičnom zakonu imaju pravo na zaštitu od nasilja u porodici, a koje Krivični zakonik ne svrstava u krug subjekata krivičnog dela nasilja u porodici.

Zakonsko određenje o tome ko se smatra članovima porodice po Krivičnom zakoniku dovelo je do toga da jednom broju lica koja se nalaze u bliskom ličnom odnosu bude uskraćeno pravo na zaštitu po osnovu krivičnog dela "nasilje u porodici". Ovo najviše pogađa žene i devojke koje su u emotivnim vezama i ne žive u zajedničkom domaćinstvu sa učiniocem. Broj žena i devojaka koje trpe nasilje u vezama, kao i po okončanju istih, nije zanemarljiv. One su prepuštene same sebi, pronalaženju novca za advokata, a vrlo često zbog straha za život ne podnose privatne tužbe.

Međunarodna i nacionalna istraživanja i praksa pokazuju da se nasilje nastavlja, pa čak i pojačava kada žrtva podnese zahtev za razvod braka, ili se

"lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi", kao što to definiše Porodični zakon.

Takođe tražimo da se briše uslov "život u zajedničkom domaćinstvu", kao što to zahteva i Konvencija Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koju je Republika Srbija ratifikovala 2013. godine, a koja kaže: "nasilje u porodici" je svaki čin fizičkog, seksualnog, psihološkog ili ekonomskog nasilja koje se dešava u porodici ili porodičnoj zajednici ili između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira da li učinilac nasilja deli ili je delio ili nikada nije delio isto mesto stanovanja.

U oktobru, AŽC je zahtevao da Ministarstvo pravde predloži Narodnoj skupštini izmenu definicije krivičnog dela silovanja tako da bude kažnjiv svaki čin seksualne penetracije, bez obzira na oblik i prirodu tog čina, učinjen nad licem koje nije dalo svoj pristanak. AŽC insistira i da Ministarstvo pravde

i podrška. Od nadležnih ministarstava traži se da usvoje jedinstveni Protokol o postupanju profesionalaca nadležnih službi u slučajevima prijave seksualnog nasilja, kako bi se sprečila sekundarna viktimizacija žrtava ovih krivičnih dela i propisale jasne instrukcije za sve profesionalce.

AŽC, Mreža žena protiv nasilja i partnerske organizacije od 2013. vode kampanju "Potpisujem", čiji je cilj da nadležne podstakne na primenu Istanbulske konvencije. Na sajtu *potpisujem.org* Vladi Srbije može se poslati razglednica sa jednim od prizora: kanjon Uvca, Obedska bara, Tvrđava Golubac i Skupština Srbije, uz jednu od prigodnih poruka, koje počinju sa "Pozdrav iz Srbije"; a dalji tekst, po slobodnom izboru, može biti jedna od tri poruke: zemlje u kojoj svakih deset dana jednu ženu ubije partner; zemlje u kojoj nasilnici prema ženama šetaju slobodno; zemlje u kojoj žene žrtve nasilja moraju da napuste svoj dom.

J. G.

Nespremno društvo

Glavni problem nije nedostatak zakonskih odredaba koje se odnose na nasilje nad ženama, već rastući nedostatak bilo kakvog poštovanja zakona u svim oblastima. A bez poštovanja zakona nema napretka dalje

Period u kom je Evropa na najvišem nivou prepoznala problem nasilja nad ženama i preduzela važne korake da se on reši, u Srbiji se podudara sa postojanjem i radom Uprave za rodnu ravnopravnost. Uprava je pri Vladi Srbije formirana 2007. a formalno ukinuta 2014. godine. Tokom tih sedam godina evropske zemlje su odlučno, zajedničkim snagama radile na donošenju i usvajanju jednog od najvažnijih dokumenata – Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, tzv. Istanbulske konvencije.

Direktorka tadašnje Uprave za rodnu ravnopravnost Natalija Mićunović, doktor filozofije, naučna saradnica Instituta za društvene nauke i aktivan učesnik u borbi za rodnu ravnopravnost, kao predstavnik Srbije u Savetu Evrope neposredno je učestvovala u artikulisanju Istanbulske konvencije. Kasnije, posredstvom Uprave, Srbija je ovu konvenciju potpisala 2012, a 31. oktobra 2013. godine Narodna skupština je usvojila zakon kojim je ovaj dokument i ratifikovan. Već sledeće godine, 2014, u novom sazivu vlade donesena je odluka da se Uprava ukinе i da se umesto nje formira novo telo.

Sa Natalijom Mićunović, direktorkom nekadašnje Uprave za rodnu ravnopravnost, razgovaramo o značaju Konvencije Saveta Evrope, o tome kako se ona stvarala, o problemima njene primene, a naročito o teškoćama njene primene u našem društvu.

“VREME”: Često se može čuti da je Istanbulska konvencija, kao prvi sveobuhvatan evropski dokument koji tretira nasilje nad ženama, istorijski pomak u rešavanju ovog problema. Da li je

Konvencija do sada opravdala očekivanja?

NATALIJA MIĆUNOVIĆ: Svaki pomak je dobar i veoma je važno imati usvojene dokumente kako bismo mogli na njih da se pozovemo. Međutim, borba protiv nasilja nad ženama je dug i složen proces koji jedna konvencija, sve i da je univerzalno prihvaćena i sprovedena, kao što nije, ne može da obeleži. Priča o borbi protiv nasilja nad ženama ne počinje od ove konvencije Saveta Evrope, jer ako bismo tako tvrdili, to bi značilo zauzimanje jedne evrocentrične pozicije.

Mi se problemom nejednakosti muškaraca i žena, kao preduslovom za diskriminaciju žena, kao i nasilje nad njima, odavno bavimo. Uzmimo, na primer, Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija koju smo potpisali, zatim usvajanje Konvencije UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, dokumente u kojima ima mnogo tačaka o nasilju. Međutim, i pored toga što se godinama bavimo tim problemom, dobro je da ima što više takvih dokumenata.

Tokom izrade Konvencije bili ste predstavnik Srbije u Savetu Evrope i aktivno učestvovali u kreiranju ovog dokumenta. Kako je izgledao rad na usklađivanju jednog opšteevropskog dokumenta?

Bila sam predstavnica Srbije u Komitetu za ravnopravnost žena i muškaraca Saveta Evrope. Kada je Komitet usaglasio predlog radne grupe koju je оформio, a u toj radnoj grupi bila je i prof. dr Gordana Gasmi kao naša predstavica, onda je glasao o konačnom predlogu konvencije i preneo ga Savetu ministara Saveta Evrope. Međutim, ostalo mi je u sećanju da je tokom rada bilo dubokih neslaganja kod nekih zemalja.

Neke veće zemlje, na primer Engleska i Rusija, bile su najavile da neće ratifikovati taj dokument. Rusija do danas nije potpisala Konvenciju, a Engleska jeste potpisala, ali je još nije ratifikovala. Bilo je tu i beskonačnog raspravljanja o nijansama u prevodu. Radni jezici su engleski i francuski, pa je bilo teškoća u dostizanju konsenzusa oko tačnog prevoda.

Zapravo, postojala je izvesna tenzija dok se Konvencija pravila. Velika neslaganja su postojala i u Komitetu za ravnopravnost žena i muškaraca Saveta Evrope, u kom sam i ja bila. Delom, na primer, zbog konzervativnih katoličkih zemalja Irske, Malte, Poljske. Zatim, neke zemlje su bile skeptične u odnosu na primenu Konvencije. Bile su protiv toga da Konvencija bude toliko stroga i tvrdile da se kao takva neće moći sprovesti, da je previše zahtevna. Na primer, Engleska je tako smatrala.

U kojim elementima Konvencija izgleda previše zahtevna?

Pa, istina, mnogo se zahteva. Sve to što piše u Konvenciji mnogo je lakše reći nego učiniti. Evo jedan primer. U Upravi za rodnu ravnopravnost imali smo veliki projekat koji je finansirala Norveška i koji je potrajao skoro četiri godine. Tim projektom je mnogo toga urađeno, doneseni su svi naši protokoli koji do tada uopšte nisu postojali, radilo se mnogo na edukaciji, pogotovo na lokalnu, saradivalo se sa mnogim upravama i davani su projekti nevladinim organizacijama. Međutim, kada smo hteli da uvedemo jedinstveni telefon za prijavljivanje nasilja i pružanje pomoći, sećam se da je predstavica iz Norveške bila protiv toga, rekavši da je to jako teško uvesti i da u okviru tog projekta ne mogu da se stvore svi uslovi kako bi telefon na pravi

Foto: mc.rs

način funkcionisao. Uzmimo i drugi problem, evidenciju, i to u zemlji gde ne možemo da sakrijemo ni najobičnije zdravstvene kartone. Mi ovde imamo velikih problema sa bilo kakvim poštovanjem ličnih dokumenata, zaštitom ličnih podataka, što je neophodan preduslov za stvaranje jedinstvene evidencije. Dakle, postoje određeni strukturni problemi. S jedne strane, imamo stalne probleme sa zaštitom ličnih podataka, a sa druge, često se radi o nasilnicima koji i dalje predstavljaju opasnost po žrtve. A imamo i ukrštanje podataka iz raznih institucija, kao i druge slične probleme. Dalje, morali bismo mnogo više da radimo na edukaciji medija, što je Uprava za rodnu ravnopravnost i radila, zatim da radimo na usaglašavanju protokola raznih lokalnih institucija... Naravno da je to moguće uraditi, samo hoću da dočaram koliko prepreka ima na tom putu, pogotovo koliko je teško zaštititi pojedine žrtve. A ukoliko to ne učinimo, napravićemo još veću štetu.

Srbija je ratifikovala Konvenciju u oktobru 2013. godine. Da li se danas primećuju neki rezultati te ratifikacije? Da li se išta od tada promenilo?

Moram, kao prvo, da naglasim kako su tadašnji zaposleni u Upravi za rodnu ravnopravnost, a naročito mr Dragan Knežević, uložili veliki napor da pripreme ratifikaciju. Kao drugo, želim da kažem da neke naše primedbe nastale u konsultaciji sa nevladinim sektorom nisu uvažene i da kao zemlja nismo bili spremni za primenu. To nije trebalo da rezultira odsustvom bilo kakvog pokušaja poboljšanja stanja u oblasti vladavine prava, zaštite ljudskih prava, zaštite prava žena, sprečavanja nasilja, posebno rodno zasnovanog nasilja i opšte atmosfere u društvu, a posebno u medijima u odnosu na rodnu ravnopravnost. Idemo u pogrešnom smeru od ovih oblastima i situacija se pogoršava.

Koji je razlog za taj hod u pogrešnom smeru?

Ako govorimo striktno o nasilju, reč

je o posebno dubokom i teškom problemu. Mi nikada sebi nismo priznali da smo jedno postkonfliktno društvo. Imali smo rat u kome je učestvovao određeni broj ljudi, sankcije, tolike političke promene, pa onda zaista ne treba da se čudimo otkud nasilje u društvu. A uzgred, ne radimo ništa po tom pitanju. Nama zastarevaju važni slučajevi, zastarelo je krivično gonjenje Mladićevih pomagača, zastareo je postupak Pahomiju, a trenutno su na redu sudski procesi od pre deset godina. Postoji jedno dobro istraživanje sudske prakse s obzirom na nasilje u porodici autorki Nevene Petrušić i Slobodanke Konstantinović-Vilić u kome se vidi kako to u stvarnosti izgleda.

I inače, kao "dežurni krivci" često se pominju nedostaci u zakonima to jest loše pravosuđe.

Sam zakonski okvir i nije tako loš. Postoji puno odredaba u Krivičnom zakoniku, postoji Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici i nad ženama u partnerskim odnosima, a to

su zvanično obavezujući dokumenti za policiju, centre za socijalni rad, zdravstvene radnike. Celokupna politika je poštožena, samo je pitanje koliko se to sprovodi i koliko se uopšte stvara atmosfera u kojoj nasilje nije poželjno, u kojoj ga treba osuditi. Glavni problem nije nedostatak zakonskih odredaba, već rastući nedostatak bilo kakvog poštovanja zakona u svim oblastima. A bez poštovanja zakona nema napretka dalje. I zato kažem, džaba nama i pet konvencija ako ne poštujemo zakone koje smo doneli. Osim toga, jedan od ključnih problema, po mom mišljenju, jeste i prezentacija nasilja u medijima, u smislu veličanja nasilja, njegove

ve senzacionalizacije ili čak optuživanja same žrtve.

Mada, i pored svega, ne bih rekla da progres uopšte ne postoji. Čini mi se da su ranije ljudi doživljavali nasilje kao privatnu stvar, i na pojavu da čovek tuče ženu uglavnom su govorili “pa, kako je tako je”, a sada shvataju da tako ne treba da pričaju pa čak i ako tako misle. I to je, za početak, jako važan trenutak.

Istanbulska konvencija postavlja zahtev pred države potpisnice da se pridržavaju standarda “due diligence” ili, kako se prevodi, dužne pažnje, dužne posvećenosti. Šta taj koncept tačno znači?

To znači da ne bi trebalo da ministri i članovi vladinog Koordinacionog tela govore o tome da je u sprečavanju nasilja najvažnije održati porodicu, da se ne dešava da policija odbija da pritekne u pomoć, da centri za socijalni rad budu na strani nasilnika. Dakle, sve ono što se kod nas dešava

ne bi trebalo da se dešava, svako treba da radi svoj posao i da ispita svaku prijavu i postupa u skladu sa protokolima koji su usvojeni. Bukvalan prevod engleskog izraza je “dužna predanost”. Znači, socijalni radnici, policajci, ministri, lekari i ostali koji u obavljanju svog posla dođu u dodir sa nasiljem treba da se predano bore da ga preduprede, spreče njegovo nastavljanje i zakonski ga kazne, jer su to dužni.

Da li država izdvaja neka sredstva za borbu protiv nasilja?

Moguće, ali ja to ne znam. Borba protiv nasilja je u vreme kada je postojala Uprava za rodnu ravnopravnost bila prepuštena normalnim aktivnostima policije, centara za socijalni rad, koji jesu imali neku podršku. A onda ponekad čujete neki užas kako su oni na strani počinioca, pogotovo u malim mestima, gde se svi znaju ili su u nekom srodstvu. Od sigurnih kuća, ima nekih koje su poludržavne, u smislu da je država nešto pomogla u njihovom osnivanju. Međutim, velikih para i donatorskih sredstava koji se sistemski daju – nema.

Može li država Srbija, recimo, biti kriva i snositi odgovornost za porast porodičnog nasilja, pre svega nad ženama, kao i sve veći broj ubistava žena? I u čemu najviše greši?

Srbija može biti kriva za svaki propušten zakonski postupak. Očekujem da Srbija izgubi puno slučajeva i da duguje mnogo para, kao i u radnim sporovima. Skoro sam videla vest da radni sporovi, a to je najveći broj sporova koje smo izgubili na međunarodnom sudu, uglavnom nisu isplaćeni. A Strazbur baš i nema neki naročit način da kazni zato što neko neće da plati. Očekujem da će neka nevladina organizacija uzeti na sebe pojedini slučaj o nasilju u porodici koji će podneti Strazburu, i verujem da će se to uskoro sigurno desiti.

Uprava za rodnu ravnopravnost ukinuta je 2014. godine. Nakon toga osnovano je Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, na čijem čelu je potpredsednica Vlade Zorana Mihajlović. Koje je bilo tadašnje objašnjenje,

zašto se Uprava ukida?

Prvo je 2007. bio osnovan Sektor za rodnu ravnopravnost koji je 2008. prerastao u Upravu. U Zakonu o ministarstvima iz 2014, u njegovoj poslednjoj rečenici pisalo je da se Uprava ukida, bez objašnjenja zašto i šta će biti dalje. Međutim, svi relevantni dokumenti iz vremena Uprave mogu se naći na www.gendernet.rs, sajtu koji je Upravi za rodnu ravnopravnost poklonila Kanada 2009. godine, pa zato nema domen vladine institucije. Posle jednog prekida, ponovo je dostupan kao sajt vladinog Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost.

Ako pogledamo situaciju u Evropi, na kojoj tački dnevnog reda se danas nalaze pitanja rodne ravnopravnosti i nasilja nad ženama?

Tačno je da stvari kod nas idu unazad, ali nam ni situacija u Evropi ne ide naruku. Kod nas, u sada već trajnoj ekonomskoj krizi, taj veliki udar protiv žena dolazi kao posledica krize. S druge strane, Evropa, takođe opterećena svojim problemima kao i krizom, ukinula je Komitet za ravnopravnost žena i muškaraca i kao da je malo zaboravila na ono što je uradila na tom polju. Tako da rodna ravnopravnost danas nije centralna tema u Evropi, kao što to nisu ni ljudska prava.

Odakle, po vašem mišljenju, Srbija treba da krene sa primenom Istanbulske konvencije ako zaista želi da spreči nasilje nad ženama, a pogotovo femicid kao najekstremniji vid nasilja, koji je ovde sve izraženiji?

Kao prvo, u Srbiji se ne čini dovoljno da se žrtvama pomogne, kao i da počinioci odgovaraju. A drugo, oblici nasilja bez fatalnog ishoda praktično se ignorišu i zaboravljaju. U isto vreme, neophodno je da se vladavina prava, poštovanje ljudskih prava, posebno prava žena i predano obavljanje dužnosti promovisu kao vrednosti društva u Srbiji kroz govor i delovanje predsednika države, predsednika Vlade, ministara, poslanika, profesora, novinara, naučnika i umetnika, a to sada u najvećoj meri nije slučaj.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

**INTERVJU: GORDANA STEVANOVIĆ, ZAMENICA ZAŠTITNIKA
GRAĐANA ZA PRAVA DETETA I RODNU RAVNOPRAVNOST**

Kako da ga iselimo, kuća je njegova

„U jednom slučaju, imali smo molbu da izuzmemo lokalnu instituciju od suočavanja sa nasilnikom ('Pitajte one gore u Beogradu...'), jer je to mala sredina, svi se znaju i kako će sad oni da ganjanju Peru ili Žiku“

Fotografije: M. Milenković

Zaštitnik građana je Ministarstvu pravde 2011. godine uputio, a 2012. ponovio Inicijativu za izmenu Krivičnog zakonika u oblasti krivično-pravne zaštite žrtava porodičnog nasilja i seksualnog zlostavljanja. Ministarstvo pravde do sada nije razmatralo deo inicijative koja se odnosi na uvođenje pomenutih mera (uvođenje u sistem krivičnopravne zaštite novog krivičnog dela proganjanja, pooštavanje kaznenih sankcija, obavezni psihosocijalni tretman, kontinuirano finansiranje sigurnih kuća), a koje su u skladu sa Instanbulskom konvencijom. Još uvek nije donet zakon o pružanju

besplatne pravne pomoći kojim bi se poboljšao položaj osetljivih grupa, pre svega žrtava nasilja u porodici.

„Ovom prilikom naglašavamo da se naša država potvrđivanjem Instanbulске konvencije obavezala i da preuzme neophodne mere za promovisanje promena u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca kako bi se iskorenile predrasude, običaji, tradicije i druge prakse zasnovane na ideji inferiornosti žena i stereotipnim ulogama žene i muškarca, kao i na neophodne zakonodavne i druge mere za prevenciju svih oblika nasilja nad ženama“, napominje Gordana Stevanović,

zamenica zaštitnika građana za prava deteta i rodnu ravnopravnost. Prema njenim rečima, puna primena Instanbulске konvencije znatno bi uticala na efikasniju i svebuhvatniju zaštitu žrtava nasilja, kao i na sprečavanje nasilja u porodici.

„VREME“: Šta se dešava kad se žena žrtva osnaži – a znamo koliko je to teško – da prijavi nasilje, da li joj sistem pomaže, kako država reaguje, da li i kako sankcioniše nasilnika i koju mu poruku šalje?

GORDANA STEVANOVIĆ: Analizirajući pritužbe koje su u poslednje

dve godine stizale na našu adresu, bilo da je reč o pojedinačnim ili o prijavama nevladinih organizacija, uvideli smo da je došlo do značajnih propusta u sistemu zaštite žrtava nasilja, od centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, policije i tužilaštva. Optimistično sam verovala da ćemo, posle poslatih upitnika svim nadležnim institucijama, dobiti validne podatke o broju žena koje su prijavile nasilje i koliko je nasilnika procesuirano i osuđeno. Međutim, susreli smo se sa situ-

Prilikom analize primene protokola utvrdili smo, na osnovu dostavljenih podataka iz 14 opština i gradova, da je u 2013. godini podneto ukupno 3713 prijava nasilja nad ženama, od čega je u svega 10 odsto bilo obuhvaćeno krivičnom prijavom koju je podnela policija. Najveći broj prijavi nasilja (71 odsto) svoj epilog dobija u usmenom upozorenju policije učiniocu nasilja. Izrečeno upozorenje policije bilo je jedina radnja policije u 2629 slučajeva ukupnog broja prijavi nasilja. U više

izrečenih mera zaštite od nasilja u porodici suštinski ne prati nijedan organ. Veliki problem je nedostatak multisektorske saradnje i nepostojanje razmene i davanja povratnih informacija između organa starateljstva, policije, zdravstvenih ustanova, tužilaštva i suda. Centar za socijalni rad i policija razmenjuju informacije, ali je protok informacija između tužilaštva i centara za socijalni rad i policije negde zatajio. Posebno bih istakla značaj centara za socijalni rad, koji bi trebalo da budu puna, stalna podrška ženi u svakom smislu. Mislimo da je besplatna pravna pomoć veoma značajna za žene žrtve nasilja, njima je potreban

„Deca nisu svedoci porodičnog nasilja, ukoliko ono postoji, ona su takođe žrtve nasilja“

acijom da svaka služba vodi razdvojene podatke koji su neuporedivi, nemamo jedinstvenu bazu podataka i zvanične podatke o nasilju nad ženama. Žene su se najviše obraćale policiji za pomoć, a samo u deset odsto slučajeva nasilnik se procesuirao. Nasilnik se uglavnom usmeno opomene ili mu se izriče novčana kazna, što je problematično. Da li to znači da je nasilje prema ženama dozvoljeno ukoliko imate novac? Ili da je žena kriva jer je prijavila nasilje i što nasilnik mora da plati, pa onda nemaju para za decu? Smatram da javna tužilaštva moraju pažljivije u svakom konkretnom slučaju da ispituju da li je ova mera adekvatna, posebno uzevši u obzir da novčana kazna nejednako pogađa učinioce različitog imovinskog stanja, a najviše žrtvu nasilja i njenu decu.

od 25 odsto slučajeva, prijava krivičnog dela bude odbačena, odnosno tužilac proceni da nema elemenata koji bi opravdali pokretanje postupka (stoga treba bolje dokumentovati nasilje i prikupiti više dokaza), dok u dodatnih jedan odsto slučajeva tužiocu odustanu od krivičnog gonjenja u toku postupka. U 15 od 25 odsto postupanja po krivičnoj prijavi, postupak se okončava diverzijom – primenom instituta odlaganja krivičnog gonjenja, uglavnom kroz obavezu uplate novčanog iznosa u humanitarne svrhe.

Kako žrtva da se snađe na relaciji policija – zdravstvo – centar za socijalni rad – pravosuđe, ukoliko oni ne saraduju dobro?

Ukoliko osnažimo žrtvu nasilja da prijavi nasilje, a ostavimo je na pola puta, ništa nismo uradili. Primenu

neko ko će ih voditi kroz ceo postupak jer su traumatizovane i često bez finansijskih sredstava. Instanbulska konvencija traži i pružanje besplatne pravne pomoći žrtvi nasilja.

Koliko se često izriče zaštitna mera iseljenja nasilnika iz kuće?

Ono što je značajno jeste kazna iseljenja nasilnika iz domaćinstva, i izmene zakona idu u tom pravcu. Sud može da izrekne tu zaštitnu meru, ali je retko izriče. U praksi se dešava da čak i u situaciji kad sud odredi meru iseljenja nasilnika iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na to ko je vlasnik nekretnine, ta mera uopšte ne bude primenjena. Na primer, službenik u centru za socijalni rad kaže da je nasilnik vlasnik te nepokretnosti, te da on ne bi trebalo da iz nje bude iseljen. Imali smo pritužbu i bili smo u

poseti centru sa socijalni rad koji nije sproveo meru iseljenja nasilnika. Pitali smo ih zašto nisu postupili po presudi suda i dobili smo odgovor: „Pa, kako da ga iselimo, to je njegova kuća!“

U jednom drugom slučaju, imali smo molbu da izuzmemo nadležnu instituciju od suočavanja sa nasilnikom („Pitajte one gore u Beogradu...“), jer je to mala sredina, svi se znaju i kako će sad oni da ganjanju Peru ili Žiku. Dakle, kad je o zakonskom tretmanu nasilnika reč, najčešće mu se izriče usmena opomena ili uslovna kazna, primenjuje se načelo oportuniteta (novčana kazna), dok se psihosocijalni tretman veoma retko koristi iako je data mo-

Da li se dovoljno radi na obuci profesionalaca u sistemu zaštite žena, što je preporuka Istanbulske konvencije?

Prošle godine smo uradili istraživanje o stepenu i vrsti edukacije o nasilju u porodici u sistemu zaštite žena, koliko su oni senzibilisani i svesni da ukoliko se žena osnaži da prijavi nasilje i ne dobije adekvatnu zaštitu, ona više nikad neće doći. Videli smo da svaki sistem sprovodi obuku za sebe, s tim što je sa obukama policija otišla najdalje, dok zdravstvo nema ni plan niti znaju koju vrstu obuke treba da sprovedu. Svesni smo značaja zdravstva budući da se žene pojavljuju kod lekara

su informisani o postojanju i sadržaju protokola, što dovodi i do neadekvatnog izbora mera za zaštitu žena od nasilja i postupanja prema ugroženim ženama. Mnogo je važna edukacija službenika u sistemu, onih koji su u direktnom kontaktu sa žrtvom nasilja, kako bi oni shvatili dinamiku nasilja i njegove posledice po žrtvu (što je u skladu sa Istanbulskom konvencijom).

Sistem ne prati genezu nasilja, ne postoji evidencija o višestrukim nasilnicima već se bavimo pojedinačnim slučajevima. Femicidu je uvek prethodilo kontinuirano nasilje.

Izrazili ste zabrinutost zbog broja ubistava žena. Da li se situacija pogoršala?

Prema podacima koje je institucija Zaštitnika građana dobila od nadležnih organa u cilju analize primene Opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, u periodu od 2013. do juna 2014. godine izvršeno je 78 ubistava koja su bila posledica nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Tokom 2013. godine dogodila su se 54 ubistva, a u prvoj polovini 2014. godine 24 ubistva. Od ovog broja, u 31 slučaju reč je o posledicama nasilja u partnerskim odnosima, a u 47 slučajeva o nasilju u porodičnim odnosima.

Broj žena žrtava nasilja u porodici i partnerskim odnosima je u 2015. i 2016. godini zabrinjavajući i ukazuje na sve ono o čemu smo pričali: neophodnost unapređivanja postupanja svih organa u sistemu zaštite žena od nasilja u porodici, efikasnije primene postojećih propisa i izmene Krivičnog zakona, kontinuirano podizanje svesti javnosti o raširenosti nasilja nad ženama, njegovoj nedozvoljenosti i nultoj toleranciji na nasilje kako bi žena žrtva nasilja naišla na podršku i razumevanje svoje okoline. Moramo da razvijamo usluge podrške, zaštite i rehabilitacije žrtava nasilja u porodici, žrtvama se mora obezbediti pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja, kao što su pravno i psihološko savetovanje, finansijska pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuka i pomoć prilikom zapošljavanja, pristup uslugama zdravstvene i socijalne zaštite.

BILJANA VASIĆ

gućnost za izricanje ove mere. Tužilaštva bi trebalo da razmotre mogućnost da u većem broju slučajeva izriču ovu meru, koja bi mogla da utiče na smanjivanje uzroka nasilja i može da utiče na dinamiku odnosa. I pre potvrđivanja Istanbulske konvencije, u Zrenjaninu je tužilaštvo i sudstvo samo radilo svoj posao i primenjivalo propise – štitili su ženu žrtvu nasilja i kažnjavali nasilnike. Postoje i drugačiji primeri. Jedna volonterka SOS telefona ispričala mi je za slučaj domaćeg nasilnika na radu u inostranstvu koji je jedva čekao da se vrati u Srbiju da bi istukao svoju ženu jer je znao da ovde neće biti sankcionisan. Tamo negde u Nemačkoj je bio kažnjavan zbog nasilnog ponašanja prema ženi i morao je da bude miran šest meseci. Čim je prešao granicu, zaustavio je automobil i istukao ženu.

sa vidljivim fizičkim povredama – da ne govorimo o psihičkim traumama, mi kao društvo nismo stigli do te tačke. Po protokolu, kad se pojavi žena žrtva nasilja, lekar je u obavezi da obavesti nadležni centar za socijalni rad i policiju. Međutim, to se ne poštuje, od lekara do lekara. Lekari nisu dovoljno edukovani i senzibilisani za pomoć ženama žrtvama nasilje. Takođe, zaštitnik građana će insistirati na tome da žena žrtva nasilja dobije besplatnu potvrdu o povredama koja će joj trebati u dokaznom postupku, i da Fond snosi troškove. Jer, nekome je i sto dinara mnogo da plati, nismo svi iz istog socijalnog miljea.

Službenici nedovoljno prepoznaju i razumeju položaj žena koje trpe nasilje u porodici, neravnotežu moći između žrtve i počinioca nasilja, nedovoljno

Dug je put

Jasno je da će zakonodavac u narednim godinama morati da menja zakone i norme, ali i predrasude i indolenciju mnogih uključenih u rešavanje problema nasilja u porodici

Republika Srbija je u prvih deset zemalja koje su ratificirale Istanbulsku konvenciju: potpisala ju je u aprilu 2012. godine, a Skupština Srbije je u oktobru 2013. godine usvojila Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

No, Srbija spada u malu grupu država koje su prilikom potpisivanja uložile rezerve na pojedine članove Konvencije, konkretno, na odredbe o naknadi žrtvama, kao i na pitanje teritorijalne nadležnosti za primjenu Konvencije kad počinitelj ima stalno boravište u Srbiji. Kao razlog za ulaganje rezervi, Srbija je navela potrebu za usklađivanjem krivičnog zakonodavstva u tim oblastima (naknada žrtvama, teritorijalna jurisdikcija) s odredbama Konvencije.

U svakom slučaju, rezerve bi trebale "otpasti" najkasnije za pet godina, koliko traje rok za zakonodavne promjene (od trenutka stupanja Konvencije na snagu).

Sve dotle, na primjer, žrtve neće moći računati na naknadu štete, koju Konvencija predviđa: u njoj se kaže da će stranke poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale žrtvama pravo traženja naknade štete od počinitelja za bilo koje od krivičnih djela utvrđenih u skladu s Konvencijom. Odgovarajuća naknada štete od države dodjeljuje se onima koji su pretrpjeli teške tjelesne ozljede ili oštećenje zdravlja, u mjeri u kojoj ta šteta nije pokrivena iz drugih izvora kao što su počinitelj, osiguranje ili državna sredstva za zdravstvo ili socijalnu zaštitu, ali to ne sprečava stranke (državu) da zatraže povrat dodijeljene naknade od počinitelja, s time da je

neophodno osigurati dodjelu naknade štete u razumnom roku.

Koji su razlozi zakonodavca da stavi rezervu na tu odredbu Konvencije ne znamo, ali kao i za mnoge druge zakone neobjašnjivo je i u obrazloženju Vlade Srbije stajalo da za provođenje tog zakona ne treba osigurati dodatna sredstva iz državnog budžeta, a oko rezervi su se suglasila oba ministarstva pravde, i ono predvođeno ministarkom Snežanom Malović i ono predvođeno još aktualnim ministrom Nikolom Selakovićem.

ZAKONI, RAZLIČITE DEFINICIJE

Nasilje u porodici je u domaćem zakonodavstvu regulirano Porodičnim zakonom, koji daje opću definiciju nasilja, te predviđa mjere zaštite koje sud donosi u posebnom postupku. Krivični zakon nasilje u porodici propisuje kao krivično djelo koje je "izvršeno ako neko ugrozi spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje nekog od članova svoje porodice i to dovoljno je da je nasilnik izvršio samo jednom neku od radnji nasilja, pretnje, drskosti ili bezobzirnosti", te propisao kazne za osnovno djelo od tri mjeseca do tri godine, za teži oblik kaznu zatvora od dvije do deset godina, a ako je nastupila smrt napadnute osobe predviđena kazna je od tri do 15 godina zatvora.

Jasno je da će u zakonima morati doći do promjena, jer ratificiranjem Istanbulske konvencije u domaći pravni sistem valja uvesti posebno normiranje nasilja nad ženama, koje se Konvencijom definira kao

"kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama koje predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu dovesti do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno

finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu".

Prema jednoj od analiza profesorice Vesne Nikolić Ristanović, predsjednice Viktimološkog društva Srbije, srpsko zakonodavstvo spada u red onih zakonodavstava koja su u velikoj mjeri usklađena sa zahtjevima koje postavljaju najvažniji međunarodni dokumenti, ali još uvijek postoje velike praznine.

Prvi normativni problem je različita definicija porodice u Krivičnom zakoniku i Porodičnom zakonu, jer krivična definicija štiti samo članove porodice koji žive u zajedničkom domaćinstvu, a ne i bivše partnere i žene koji ne žive "na jednoj adresi". Autonomni ženski centar od 2011. godine inzistira na ujednačavanju definicije porodice u cjelokupnom sistemu pravne zaštite, jer – kako je navedeno u jednom njihovom saopćenju – trenutne definicije dovode do diskriminacije svih onih koji po Porodičnom zakonu imaju pravo na zaštitu, ali ih krivična norma ne prepoznaje kao žrtve. Ovakva situacija, kako je Autonomni ženski centar naveo, najviše pogađa žene i djevojke koje su emotivnim vezama i ne žive u zajedničkom domaćinstvu sa učiniocem. "Broj žena i devojaka koje trpe nasilje u vezama, kao i po okončanju istih, nije zanemarljiv, a one su prepuštene same sebi, pronalaženju novca za advokata i vrlo često zbog straha za život ne podnose privatne tužbe. Međunarodna i nacionalna istraživanja i praksa pokazuju da se nasilje nastavlja, pa čak i pojačava kada žrtva podnese zahtev za razvod braka, ili se

IMA LI ZAKONIKA ZA ŽRTVE: Statua cara Dušana ispred palate pravde u Beogradu

Foto: M. Milenković

razvede, odnosno napusti zajedničko domaćinstvo. Karakteristika nasilja u porodici nije u tome da žrtva i izvršilac nasilja imaju zajedničko mesto prebivališta nego porodična veza i specifičan lični odnos koji među njima postoji”, kaže Autonomni ženski centar, koji i dalje traži da se definicijom porodice obuhvate i “lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi”, kao što to definiira Porodični zakon.

Isti je stav i profesorice Nikolić Ristanović, koja kao nedostatak ističe činjenicu da se intimni partneri koji ne žive zajedno ne smatraju članovima porodice, te primjećuje ostale neusuglašenosti sa Konvencijom: nedostaju zakonska rješenja o proganjanju, u slučajevima nasilja u porodici ne zahtijeva se hitno postupanje u krivičnom postupku, ne postoje posebne odredbe u vezi uzimanja u obzir utjecaja nasilja nad ženama u slučajevima kada žene izvrše krivično djelo, u slučajevima nasilja nad ženama ne postoji efikasan mehanizam za zaštitu žrtava u situaciji kada državni službenik propusti da prijavi slučaj ili da preduzme odgovarajuće mjere.

NEOPHODNE IZMENE

U istoj analizi, koja se oslanja na podatke sa suđenja koje je pratilo Viktimološko društvo Srbije, navode se glavni problemi u primjeni zakonskih rješenja u oblasti nasilja u porodici.

Zaključci su da se krivično gonjenje se poduzima samo u slučajevima koji uključuju teške povrede, da krivični postupci traju dugo, nema besplatne pravne, psiho-socijalne i medicinske pomoći za žrtve, nedostaje koordinacija u preduzimanju različitih procedura u jednom istom slučaju u porodici.

Nadalje, nasilje u porodici se tretira kao izolirani događaj, bez dovodenja u vezu s prethodnim ponašanjem ili širim kontekstom nasilja, pa se postupci protiv nasilnika i protiv žrtve koja se branila od nasilja vode odvojeno, a mjere zaštite od nasilja u porodici se rijetko izriču, i u cjelini nisu efikasne i nema odgovarajućeg praćenja njihove primjene.

Žrtve nisu zaštićene kada prijave nasilje u porodici, niti kasnije tokom krivičnog postupka. Tu su i predrasude i nedostatak znanja o nasilju u porodici kod velikog broja službenika policije, tužilaca i sudaca: javni tužioc, iako se nasilje u porodici goni po službenoj dužnosti, traže žrtva podrži ili se pridruži krivičnom gonjenju (a te obaveze zakon ne propisuje).

Sucima i sudskim vještacima nedostaje znanje o sindromu pretučene žene, a sudska praksa zavisi od samih sudaca, jer nema mehanizma za ujednačavanje sudske prakse.

Poseban je problem i to što sudovi neodgovarajuće (ili uopće) ne utvrđuju uzročnu vezu između nasilja u porodici i krivičnih djela koje vrše žene žrtve nasilja, što kao posljedicu ima neadekvatno kažnjavanje tih žena, dok su kazne koje se izriču nasilnicima uglavnom neefikasne i svode se ili na novčanu kaznu ili uvjetnu osudu.

Posebno će trebati obratiti pažnju na redefiniranje krivičnog djela silovanja i nekih drugih djela seksualnog nasilja, jer Konvencija kažnjivim vidi svaki neodobrovoljni seksualni odnos, uključujući i silovanje u braku. Da je naša praksa drugačija od onoga što traži Konvencija, pokazuje presuda Apelacionog suda u Beogradu iz 2010. godine u kojoj se kaže da je "silovanje prinudna obluba, što pretpostavlja pružanje otpora od strane pasivnog subjekta i takav intenzitet prinude kojim se može savladati otpor... Takođe, otpor treba da je stvaran, ozbiljan i trajan. Ozbiljan je i stvaran otpor kada se lice suprotstavlja oblubi, i kada se sa njom ne saglašava, brani se od napadača ili na neki drugi način izražava svoje protivljenje oblubi. Otpor je trajan kada se pruža od momenta kada je upotrebljena prinuda, pa do momenta kada je ovo delo svršeno", kako navodi profesor Zoran Stojanović s Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu u svom radu ("Silovanje bez prinude – Usaglašavanje KZ Srbije sa članom 36 Istanbulske konvencije"), te primjećuje da iako se i dalje zahtijeva postojanje otpora, "u novijoj sudskoj praksi je preovladao stav da je dovoljno da žrtva pruži otpor 'u granicama svojih mogućnosti,

odnosno karakteristika svoje ličnosti", kako je to presudio Vrhovni sud Srbije u jednom slučaju 2005. godine.

On navodi i činjenicu da se u našoj starijoj sudskoj praksi polazilo od pretpostavke da je uobičajeno da žena pruža prividan otpor, te je za postojanje silovanja bilo potrebno utvrditi da je taj otpor bio toliko ozbiljan da je rezultirao i nanošenjem tjelesnih povreda. Navodi i primjer presude Okružnog suda u Nišu iz 1971. godine, u kojoj je taj sud našao da postoji krivično djelo silovanja, jer u konkretnom slučaju žena "niti je zadobila kakve povrede, niti je pak nanela povrede optuženom, niti je pak vikala i pozivala u pomoć", ističući: "možda je oštećena davala samo prividan otpor koji je uobičajen kod svih žena u ovakvoj situaciji".

Poseban problem kod silovanja žena s invaliditetom: one su, po zakonodavcu i tužilačko-sudskom shvaćanju manje vrijedne nego žene bez invaliditeta, jer se silovanje njih podvodi pod krivično djelo oblube nad nemoćnim licem, za koje je zapriječena kazna niža nego kazna za djelo silovanja.

ŠTO NAM JE ČINITI

Nezavisna istraživačica Biljana Branković u svojoj opsežnoj studiji "Vesti iz budućnosti: Funkcionisanje opštih servisa – operacionalizacija dužne prilježnosti" (na sajtu Sigurne kuće), u kojoj se bavi Konvencijom i onime što u Srbiji treba učiniti, navodi još koraka koje će država morati učiniti u zakonodavnom smislu.

"Biće potrebno uvođenje posebnog krivičnog dela seksualnog uznemiravanja na radnom mestu (iako Istanbulska konvencija dozvoljava i postojanje druge pravne sankcije osim krivične, treba imati na umu da je Komitet CEDAW još u Zaključnim komentarima iz 2007. godine zahtevao od Srbije da kriminalizuje seksualno uznemiravanje na radnom mestu, smatrajući da sadašnja rešenja iz radnog zakonodavstva nisu dovoljna)", piše ona.

CEDAW je Komitet za eliminiranje svih oblika diskriminacije protiv žena.

Konvencija, naime, jasno kaže: "Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća, odnosno uvredljiva atmosfera bude predmet krivične ili druge pravne sankcije."

Također, bit će "potrebno inkriminirati prinudni brak s odraslom osobom, kao i uskladiti postojeće odredbe Krivičnog zakonika Srbije o vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom (član 190. KZ) sa članom 37. stav 2. Istanbulske konvencije (koji glasi da namerno namamljivanje odraslog lica odnosno deteta na teritoriju članice odnosno države koja nije njena odnosno njegova država prebivališta sa ciljem prinude tog odraslog odnosno deteta da stupi u brak bude inkriminisano)".

PORODIČNI ZAKON I PORODIČNO NASILJE

Nasilje u porodici je u Porodičnom zakonu, u članovima 197. i 198, definirano kao ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava tjelesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice, naročito: nanošenje ili pokušaj nanošenja tjelesne povrede, izazivanje straha prijetnjom ubojstva ili nanošenja tjelesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu, prisiljavanje na seksualni odnos, navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa osobom koja nije navršila 14. godinu života ili nemoćnim licem, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vrijeđanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamjerno ponašanje.

Protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti jednu ili više mjera zaštite od nasilja u porodici, kojom

se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa sa drugim članom porodice.

Tako sud može izdati nalog za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo vlasništva odnosno zakupa nekretnine, nalog za useljenje u porodični stan ili kuću, također bez obzira na vlasnička i druga prava, može izreći zabranu približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti, zabranu pristupa u prostor oko mjesta stanovanja ili mjesta rada člana porodice i zabranu daljnog uznemiravanja člana porodice. Sve te mjere mogu trajati najdulje godinu dana, a vrijeme provedeno u pritvoru kao i svako lišenje slobode u vezi s krivičnim djelom, odnosno prekršajem uračunava se u vrijeme trajanja mjere zaštite od nasilja u porodici.

Tu je i genitalno sakaćenje žena, koje nije definirano kao specifično krivično djelo u Krivičnom zakoniku Srbije, a koje je definirano u Konvenciji, jednako kao i krivično djelo abortusa i sterilizacije koji ne postoje u našem zakonu, osim ako su počinjeni u okolnostima rata, pa se tretiraju kao ratni zločini protiv civilnog stanovništva, odnosno zločina protiv čovječnosti.

Prema slovu Konvencije, Srbija će morati inkriminirati: obrezivanje, infibulacija (zašivanje) ili bilo kakvo drugo sakaćenje cijelih, odnosno bilo kog dijela ženskih malih i velikih usmina ili klitorisa, prinudu i navođenje žena da se podvrgnu nekoj od tih radnji, podsticanje, prinudu, odnosno navođenje djevojčice na neku od tih radnji.

Kad je o prinudnom abortusu i prinudnoj sterilizaciji riječ, trebat će inkriminirati i abortus žene bez njenog prethodnog i informativnog pristanka, kao i operacije koje bi za svrhu ili za ishod imale onemogućavanje prirodne reprodukcije kod žene bez njenog informativnog pristanka ili razumijevanja procedure.

Jasno je da će zakonodavac u narednim godinama morati mijenjati zakone i norme, ali i predrasude i indolenciju mnogih uključenih u rješavanje problema nasilja u porodici.

Nažalost, nije samo normativni okvir u pitanju (njega je i najlakše promijeniti), puno je veći problem ono što se događa u praksi. Vratimo se Vesni Nikolić Ristanović, koja u jednom svom drugom radu ("Praćenje primene

zakonskih rešenja o nasilju u porodici u Srbiji: nalazi pilot istraživanja") konstatira da ukupno gledano krivični postupci, pa i oni za nasilje u porodici u Srbiji, traju dugo. Podaci su porazni.

BROJKE IZ PRAKSE

Istraživanje kaže da je u skoro polovini slučajeva postupak trajao između jedne i tri godine; najveći broj postupaka (36,5 posto) trajao je između jedne i dvije godine, samo 10,5 posto postupaka trajalo je kraće od pet mjeseci, njih 24,2 posto između pet i devet mjeseci, a 14,2 posto između devet mjeseci i godinu dana. U četiri slučaja (1,8 posto) postupak je trajao preko tri godine.

"Takođe nas je zanimalo da se utvrdi i koja faza krivičnog postupka najduže traje a koja je najefikasnija. Podaci pokazuju da su najkraće faze postupka suđenje i vreme od podnošenja krivične prijave policiji do upućivanja slučaja tužilaštvu od strane policije. Drugim rečima, 51,6 posto suđenja trajalo je samo jedan dan, dok je 17 posto suđenja trajalo između dva dana i jednog meseca; 24,2 posto trajalo je između jednog i šest meseci, a samo 6,9 posto trajalo je između šest meseci i dve godine. Uz to, 49,8 posto slučajeva upućeno je tužilaštvu u roku od pet dana. U 30 posto slučajeva za upućivanje predmeta tužilaštvu trebalo je između pet i trideset dana, dok je više od dva meseca bilo potrebno u 6,8 posto slučajeva. Međutim, u četiri slučaja ovaj period je trajao više

od pet meseci, uključujući jedan slučaj u kome je ova faza trajala preko jedne godine", kaže istraživanje profesorice Nikolić Ristanović.

"Uočeno je da je najduži period između podnošenja optužnog akta i početka suđenja i između upućivanja predmeta tužilaštvu od strane policije i optuženja", zaključak je analize, koja kaže da je većini slučajeva vrijeme od upućivanja predmeta tužilaštvu od strane policije do podnošenja optužnog akta iznosilo između dva i pet mjeseci (29,7 posto) i između pet i šest mjeseci (21,5 posto); u 8,2 posto slučajeva bilo je potrebno između osam mjeseci i jedne godine, a u 3,3 posto više od jedne godine. U samo 34,2 posto slučajeva taj period je iznosio manje od dva meseca, a samo u deset posto slučajeva nadležni su bili efikasni, obavivši svoj posao u samo 15 dana.

Valja znati i podatak da je u 42 posto slučajeva odluka prvostepenog suda bila i konačna, a u onim slučajevima kad je podnošena žalba i donošena drugostepena odluka postupci su trajali još mjesecima.

Kad svemu dodamo da su kazne izricane nasilnicima uglavnom novčane i uvjetne, da ženama žrtvama kao najčešće rješenje ostaju sigurne kuće, da o zabrani uznemiravanja svi zajedno možemo samo sanjati, jasno je da je pred ovim društvom dug put do ostvarenja – zakonodavnog i praktičnog – ciljeva koje smo preuzeli usvajanjem Istanbulske konvencije.

TATJANA TAGIROV

Zemlje potpisnice Istanbulske konvencije

Stanje na dan 23. maja 2016.

Naziv	Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
Referenca	CETS No.210
Otvaranje za potpisivanje	Istanbul, 11. maj 2011. – Konvencija je postala dostupna za potpisivanje zemljama članicama Saveta Evrope, ne-članicama koje su učestvovala u elaboraciji Konvencije, Evropskoj uniji i zemljama koje su ušle u proces pristupanja EU
Stupanje na snagu	1. avgust 2014.

država	datum potpisivanja	datum ratifikovanja	datum stupanja na snagu
ALBANIJA	19. decembar 2011.	4. februar 2013.	1. avgust 2014.
ANDORA	22. februar 2013.	22. april 2014.	1. avgust 2014.
AUSTRIJA	11. maj 2011.	14. novembar 2013.	1. avgust 2014.
AZERBEJDŽAN	–	–	–
BELGIJA	11. septembar 2012.	14. mart 2016.	1. jul 2016.
BOSNA I HERCEGOVINA	8. mart 2013.	7. novembar 2013.	1. avgust 2014.
BUGARSKA	21. april 2016.	–	–
CRNA GORA	11. maj 2011.	22. april 2013.	1. avgust 2014.
ČEŠKA	2. maj 2016.	–	–
DANSKA	11. oktobar 2013.	23. april 2014.	1. avgust 2014.
ESTONIJA	2. decembar 2014.	–	–
FINSKA	11. maj 2011.	17. april 2015.	1. avgust 2015.
FRANCUSKA	11. maj 2011.	4. jul 2014.	1. novembar 2014.
GRČKA	11. maj 2011.	–	–
GRUZIJA	19. jun 2014.	–	–
HOLANDIJA	14. novembar 2012.	18. novembar 2015.	1. mart 2016.
HRVATSKA	22. januar 2013.	–	–
IRSKA	5. novembar 2015.	–	–
ISLAND	11. maj 2011.	–	–
ITALIJA	27. septembar 2012.	10. septembar 2013.	1. avgust 2014.
JERMENIJA	–	–	–
KIPAR	16. jun 2015.	–	–
LETONIJA	18. maj 2016.	–	–
LIHTENŠTAJN	–	–	–
LITVANIJA	7. jun 2013.	–	–
LUKSEMBURG	11. maj 2011.	–	–
MAĐARSKA	14. mart 2014.	–	–
MAKEDONIJA	8. jul 2011.	–	–
MALTA	21. maj 2012.	29. jul 2014.	1. novembar 2014.
MOLDAVIJA	–	–	–
MONAKO	20. septembar 2012.	7. oktobar 2014.	1. februar 2015.
NEMAČKA	11. maj 2011.	–	–
NORVEŠKA	7. jul 2011.	–	–
POLJSKA	18. decembar 2012.	27. april 2015.	1. avgust 2015.
PORTUGAL	11. maj 2011.	5. februar 2013.	1. avgust 2014.
RUMUNIJA	27. jun 2014.	–	–
RUSIJA	–	–	–
SAN MARINO	30. april 2014.	28. januar 2016.	1. maj 2016.
SLOVAČKA	11. maj 2011.	–	–
SLOVENIJA	8. septembar 2011.	5. februar 2015.	1. jun 2015.
SRBIJA	4. april 2012.	21. novembar 2013.	1. avgust 2014.
ŠPANIJA	11. maj 2011.	10. april 2014.	1. avgust 2014.
ŠVAJCARSKA	11. septembar 2013.	–	–
ŠVEDSKA	11. maj 2011.	1. jul 2014.	1. novembar 2014.
TURSKA	11. maj 2011.	14. mart 2012.	1. avgust 2014.
UKRAJINA	7. novembar 2011.	–	–
VELIKA BRITANIJA	8. jun 2012.	–	–

Urednica dodatka: Jovana Gligorijević, **Novinarke:** Biljana Vasić, Tatjana Tagirov, Jelena Jorgačević Ivana Milanović Hrašovec i Tamara Skroza, **Dokumentacija:** Dragoslav Grujić, **Urednik fotografije:** Milovan Milenković, **Fotografije:** agencija FoNet i Milovan Milenković, **Grafičko oblikovanje:** Ivan Hrašovec, **Slog:** Tanja Stanković, **Lektura:** Živana Rašković, **Korektura:** Stanica Milošević

Dodatak je objavljen u nedeljniku Vreme u okviru projekta “Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo” koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog dodatka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske Unije. Sadržaj dodatka odgovornost je isključivo nedeljnika Vreme i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec